

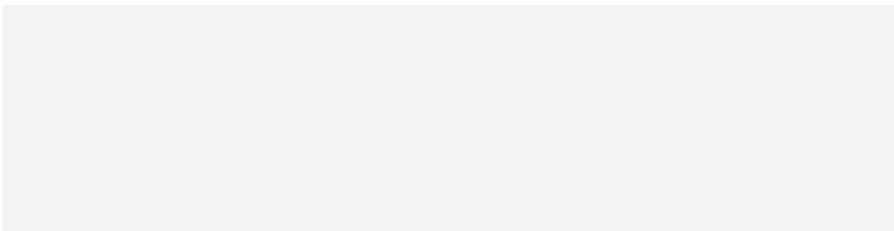
Peellands Molennieuws

118

sept 2026

Peellandse Molenstichting

*Het Peellands Molennieuws is een uitgave van de Peellandse Molenstichting.
Een abonnement op dit blad is inbegrepen in een bijdrage aan de vrienden van de
Stichting. Het minimale bedrag is € 20,- per jaar.
Dit bedrag kunt u overmaken op bankrekening NL87 INGB 0005 7060 31, t.n.v.
Peellandse Molenstichting.*

Secretariaat:

Peellandse Molenstichting
Secretariaat:
p.a. Schutsstraat 22
5737EW Lieshout
tel. 06 51815 316
www.peellandsemolenstichting.nl

Redactie:

Peter van Rongen en Geert van Stekelenburg
Het typewerk, de lay-out en de eindredactie zijn verzorgd door Geert van Steke-
lenburg

Uw artikelen, commentaar en ideeën kunt u sturen naar:

Redactie Peellands Molennieuws
p.a. Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721 BB, Asten
Tel: 0616716543
Email: e.vanstekelenburg@chello.nl
Uiterste inzenddatum voor het eerstvolgende nummer: 29 november 2026

Omslagfoto: een oude opname van de uit 1753 daterende stellingmolen 'De
Valk' in Montfoort
(foto: Beeldbank Rijksdienst Cultureel Erfgoed)

Peellands Molennieuws
ISSN 1574-2512

Oplage: 160

De voormolen

We moeten dit nummer helaas beginnen met een droevig bericht. Het overlijden van molenaar Hennie Merks, in mei van dit jaar, kwam volkomen onverwacht bij ons binnen. In dit nummer een In Memoriam voor de betrokken eigenaar van 'De Roosdonck' in Nuenen. En 'betrokken' kunnen we hem zeker wel noemen: Hennie kocht, nadat zijn vader de molen verkocht had aan de gemeente, deze 25 jaar later terug om zo in de gelegenheid gesteld te worden hem op te knappen en weer maalvaardig te maken. We kunnen rustig stellen dat de molenwereld gebaat is bij dergelijke mensen.

Verder in dit nummer, tot onze grote vreugde, deze keer een heleboel ingezonden artikelen.

We beginnen met twee berichten die binnen kwamen naar aanleiding van het artikel over insteekkoppen in ons vorige nummer. Het naar buiten komen van insteekkoppen wordt door Nico Jurgens als (bijna) onmogelijk beschouwd, hoewel dat op de molen in Asten wel degelijk heeft plaats gevonden. Jacques Houët legt uit hoe teksten op gietijzeren insteekkoppen van dezelfde maker zo verschillend kunnen zijn.

Ton Vinken vertelt ons iets over zogenaamde 'dikke' en 'dunne' lucht, die een groot verschil kunnen maken bij de krachten die onze molens laten draaien.

Een lang artikel van de hand van Hans Tuinhout en Rob van der Veeke beschrijft uitgebreid de restauratie van de romp van de Sint Victor in Heeze. We hebben de volgende keer nog een artikel van hen tegoe over de problemen bij de opknapbeurt van de belt. Dit had namelijk zoveel voeten in de aarde (letterlijk en figuurlijk) dat een en ander té uitgebreid was om het in één artikel samen met de reparatie van de romp te beschrijven.

In Someren werd een lintje uitgereikt aan de voorzitter van onze stichting. Ook over dit heuglijke feit kunt u lezen in deze uitgave.

Jan Tieleman uit Lieshout is zeer tevreden over het lespakket 'Zo Gaat De Molen' uitgegeven door het Brabants Erfgoed. Hij beschrijft hoe er in Lieshout mee gewerkt wordt.

Arnoud Martens was zo enthousiast over de molenexcursie van afgelopen mei, dat hij het niet kon laten alle lezers hier alsnog van mee te laten genieten. Ondanks het geringe aantal deelnemers was iedereen het er over eens dat ook dit jaar weer een zeer geslaagd uitstapje in elkaar was gezet.

Dat je het niet kunt laten om ook tijdens je vakantie af en toe nog wel eens met molens bezig te zijn, bewijst een vraag van Arnoud Martens over een Belgische molen met een wel heel erg vreemde kap. Als redactie hebben wij geprobeerd een zo volledig mogelijk antwoord op deze vraag te geven.

Holten's molen staat dit jaar op de nominatie voor een molenprijs. Maar dan moet er wel voor hun plannen gestemd worden door zoveel mogelijk molenliefhebbers. Daarom een oproep om op hun plannen te stemmen. Hoe u dat kunt doen leest u in hun persbericht.

En dan blijkt tot slot ook nog dat de Vlierdense molen uitgroepen is tot de mooiste molen van Brabant (volgens de molenaar zelf eigenlijk wel de mooiste van de wereld). Dit bericht werd zelfs opgevangen in het buitenland, want onlangs kreeg de molenaar een verzoek voor een interview van het Franse dagblad Le Parisien. Binnenkort verschijnt er een speciaal katern van dit blad, waarin ook de Vlierdense molen prijkt.

Weer heel veel molennieuws en het meest verheugende hierbij is wel dat het deze keer vrijwel allemaal door onze eigen lezers is bijeengebracht.

'De mooiste molen van Brabant'

Ter nagedachtenis aan

Hennie Merks

De eigenaar van de Nuenense molen 'De Roosdonck', Hennie Merks is op 3 mei jongstleden op 73 jarige leeftijd plotseling overleden. Molen de Roosdonck heeft uit eerbetoon aan de overleden molenaar zes weken in de rouwstand gestaan.

Hennie Merks werd geboren op 4 januari 1953 als zoon van Noud Merks en kleinzoon van Henri Merks binnen een geslacht van molenaars. Hij kocht op 27 december 1995 de molen terug van de Gemeente, nadat zijn vader het vak van molenaar had opgeven en 25 jaar eerder de molen aan de gemeente verkocht had.

Hennie Merks aan de kruibok van zijn molen

Hij maakte met zichzelf de afspraak de molen opnieuw weer bedrijfsvaardig te maken. Mede dankzij de volhardende inzet van Hennie is de molen dan ook de afgelopen decennia geheel opgeknapt.

De Roosdonck, gebouwd in 1884, is een rijksmonument en wordt bezocht door toeristen uit de hele wereld. De molen is één van de vele bezienswaardigheden in Nuenen uit de tijd van schilder Vincent van Gogh. De molen werd dan ook enkele malen door hem vastgelegd.

Hennie was zelf geen molenaar.

Dat werk liet hij over aan Mario

Collombon en Evert Jan Schuur, die de Roosdonck geregeld bemalen. Naast de condoleances voor alle nabestaanden wensen wij de huidige molenaars veel succes bij de voortzetting van het mooie werk van Hennie Merks.

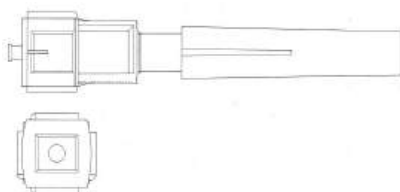

Vulstukken

Reactie op insteekoppen

Nico Jurgens

In zijn artikel in Peellands Molennieuws van april noemt Geert van Stekenburg de gietijzeren askop van de standermolen van Mierlo waarvan de gieterij niet bekend is. [afbeelding 1] Er zijn nog minstens twee molens met zo'n askop: de Hellemolen bij Reek en de standermolen van Urmond. De askop in die laatste molen werd in 1971 gestoken en was afkomstig van de molen van Sevens in Hamont-Lo.

Afbeelding 1: insteekkop Mierlo

Deze askoppen komen, met uitzondering van de voorplaat, overeen met de askoppen van A.F. Smulders in Utrecht. [afbeelding 2] Deze ijzergieterij was tot 1872 gevestigd aan de Zuid-Willemsvaart in 's-Hertogenbosch. Vanwege de overeenkomst in vormgeving en het feit dat deze askoppen alleen

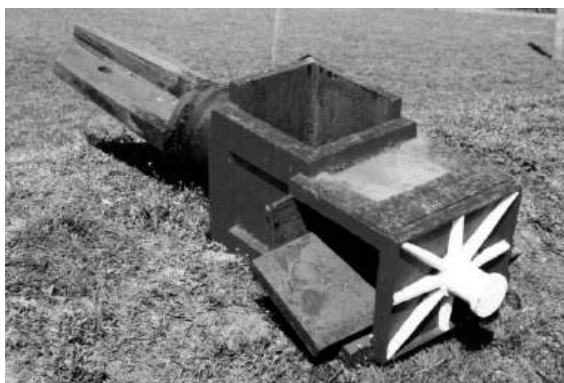
voorkomen in Noord-Brabant (en juist over de grens), heb ik het vermoeden dat deze vóór 1872 gegoten zijn door Smulders.

Aan het lijstje van molens met askoppen binnen de regio Peelland kan de Elderse molen van Mierlo worden toegevoegd, ook die heeft een askop van Smulders. Het bijzondere is dat daar schroefgaten in geboord zijn; de roeden worden vastgezet met bouten in plaats van met wiggen.

[afbeelding 3]

Geert plaatste ook foto's van de askop van de

Afbeelding 2: askop van A.F. Smulders

Afbeelding 3: de Smulders askop op de Elderse molen in Mierlo

standerdmolen van Moergestel. In 1975 en 1976 was ik molenaar op die molen. Oud-molenaar Roozen had me verteld dat er 'iets was' met de vang. Dat probleem bestond al zolang hij wist. Om die reden waren in 1932 vangwiel en vang vervangen door onderdelen van de standerdmolen van Wintelré, die toen afgebroken werd. Dat had

echter in het geheel niet geholpen.

Aankankelijk ving ik de molen alleen als ik buiten stond. Aan het gevlucht was niets te merken, dat kwam rustig tot stilstand. Op zekere dag had ik bezoek van Kees uit Leende. Die wilde eens zien wat nou eigenlijk het probleem was bij het vangen. Hij ging boven kijken, terwijl ik de molen ving. Het vangwiel kwam met geweldige schokken tot stilstand. Hij sprong van schrik bijna de kast uit en drukte me op het hart nóóit meer met de molen te draaien vóór dit probleem was opgelost.

Hoe nu? Het was duidelijk dat er een probleem was tussen het vangwiel en het gevlucht. Mijn eerste vermoeden was dat de askop te veel ruimte had in het hout. Ik heb mijn broer gevraagd om tijdens het vangen op die plaats te gaan kijken. Nog maar nauwelijks begon de vang zijn werk te doen of mijn broer riep al dat de askop sterk bewoog ten opzichte van het hout. Na verwijderen van enkele vulstukken die de vleugels (of 'vlerken') geheel verborgen, viel er een stuk gietijzer uit de as (dat is het ontbrekende stuk dat op de foto's van Geert te zien is). De breukvlakken waren helemaal glad gepolijst!

Ik legde het probleem voor aan George Adriaens. Die vertelde me dat gebroken askoppen veel voorkwamen en dat zij dat altijd oplosten door extra stroppen om de as aan te brengen. In plaats van stroppen heb ik een brede ronde stalen band gemaakt die ik met hardstalen bouten kon aantrekken. Die band heb ik ongeveer ter plaatse van het einde van de korte vleugel bevestigd; op die plaats was de houten as rond. Toen zat er geen beweging meer in de as en bij het vangen bleef het vangwiel volkomen rustig. Het probleem bleek dus helemaal niet aan de vang te liggen. Maar toen werd een ander probleem dat zich ook al had voorgedaan, nog erger: zodra de molen op gang kwam, stond de hele molen heftig te schudden. De oorzaak was dat de roeden niet spoorden. De sporen van één van de roeden lagen zo'n 30 cm naast elkaar; bij de ander scheelde

dat iets minder. Eenmaal op snelheid gingen de roeden door de middel-puntvliedende kracht wél sporen maar dan ging het uiteinde van de as heen en weer met zo'n kracht, dat alles moest meebewegen. Bezoekers durfden de trap niet meer op zodra de molen sneller draaide dan 40 enden. Die trap zwiepte inderdaad zó heen en weer dat je zeemansbenen moest hebben om boven te komen.

Het was duidelijk dat er enorme krachten op de kast kwamen. De houtverbindingen van de kast waren ernstig versleten en het leek mij heel waarschijnlijk dat dat veroorzaakt was door tientallen jaren schudden van de kast. Die versleten houtverbindingen waren voor mij reden om na twee jaar te stoppen met die molen; het leek mij onverantwoord om met die molen te draaien. Maar dat terzijde. Op dat moment was ik nog maar net begonnen en zag de conditie van de kast nog niet zo somber in, maar het was duidelijk dat er iets aan het sporen van de roeden gedaan moest worden. Ik heb berekend hoeveel vulmateriaal er in de askop aangebracht moest worden om de roeden weer sporend te krijgen. Nadat ik de op de berekende dikte geschaafde hardhouten latten in de askop had aange-

Afbeelding 4: Afgebroken lange vleugels bij een as van van Aerschot Herentals uit Ophoven.

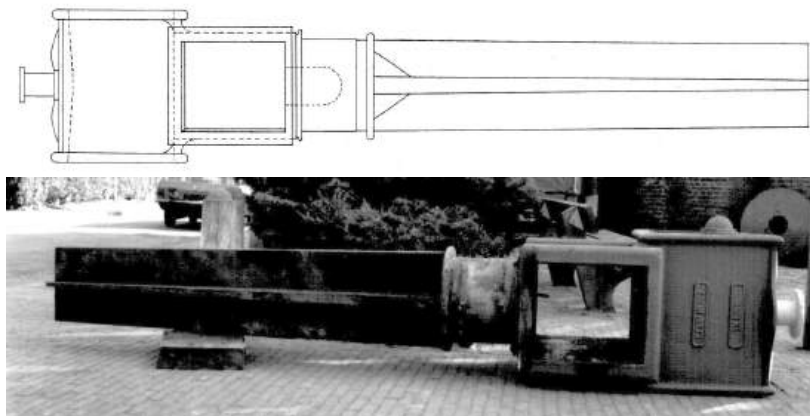
bracht, die ik had 'vastgeplakt' met koolteer, stond de molen alleen rustig wat te wiegen, hoe snel het kruis ook draaide. En toen ... heb ik ervaren dat je aan de bewegingen van de kast kunt voelen of de molen op de wind staat! Staat de molen op de wind, dan beweegt die alleen voor- en achteruit. Staat die niet

op de wind, dan geeft dat het gevoel alsof de kast achtjes draait, waarbij het gevluicht zich naar de wind wil richten. Zolang die kast stond te schudden door de niet-sporende roeden, was dat natuurlijk absoluut niet te voelen.

De band om de as functioneerde perfect. In de twee jaar dat ik ermee gedraaid heb, heb ik nog wel eens geprobeerd de bouten aan te draaien, maar het hout van de as was goed uitgewerkt. Ik heb de bouten nauwelijks strakker kunnen draaien. De askop zat muurvast, vangen ging probleemloos en de molen stond altijd rustig. Bezoekers kwamen sindsdien altijd naar boven en voelden zich volkomen op hun gemak. De molen heeft wel eens zó snel gedraaid dat ik niet durf op te schrijven hoeveel enden het gevluicht maakte, maar dat gaf geen enkel probleem. Alleen

werd het meel te heet zodat ik wel moest zwichten.

Ik weet niet hoe het komt dat askoppen breken. Voor zover ik weet is het steeds de lange vleugel die afbreekt. [afbeelding 4] Om die reden is Mercx de beide vleugels even lang gaan maken. [afbeelding 5, 6] Na het avontuur met de molen van Moergestel heb ik het vermoeden dat het niet-sporen van de roeden een oorzaak kan zijn van het breken, want dan tre-

Afbeelding 5 en 6

Boven: tekening van de Merckx insteekkop die voorheen in Holtens molen draaide. Onder: de kop die vanuit Wageningen naar Brielle is verhuisd.

den echt enorme krachten op.

Die krachten treden ook op met een geheel ijzeren as als de roeden niet sporen. Een aantal assen is bij de sloop van de molen naar beneden gegooid. Brak die, dan waren de brokstukken niet zo zwaar meer. Brak die niet, dan kon die as nog in een andere molen terecht komen. Sommige assen werden krom door de val, zoals bijvoorbeeld de as van de molen van Borkel en Schaft. En dan zullen de roeden ook niet sporen.

Het sporen van roeden is dus altijd belangrijk! Een paar centimeter kan nog wel, maar een paar decimeter (dus van één roede!) is veel te veel. Geert schrijft over het opvullen van de sleuven in de houten as. Die vulstukken zouden iets buiten de as moeten uitsteken, maar zijdelings moeten ze wel los in de uitsparingen liggen.

Er treden verschillende krachten op. Uiteraard de torsie, die het grootst is tijdens het vangen. Daarnaast treedt een enorme buigkracht op doordat er ruim vier ton buiten de molen hangt.

Gietijzer is erg bros; de vleugels zijn veel te dun om de krachten haaks op het vlak van een vleugel op te kunnen nemen. In het vlak kunnen de vulstukken een grotere kracht opnemen. Daarom moeten de vleugels ingeklemd worden op hun smalle zijkanten; met de houten vulstukken dus! Die

vulstukken mogen dus nooit verwijderd worden. Beter is het als de vleugels zó breed zijn, dat ze tot juist buiten het hout komen. Dat zie je soms bij askoppen van Van Aerschot. Knuppelstroppen kunnen de kracht niet voldoende opnemen; die verbuigen. Daarom had ik een band laten maken. Maar dat kan uiteraard alleen als de as daar rond is.

Dat de askop van De Oostenwind zich naar buiten werkt, lijkt mij erop te wijzen dat de askop los zit. In Moergestel wilde de askop, die dus nog maar de helft van zijn lengte had, na het aanbrengen van de extra stalen band, juist naar binnen! Ashelling en winddruk zorgen daarvoor. Ik heb veel askoppen opgemeten, maar nooit gezien dat een askop zich naar buiten had gewerkt. Vastzetten met bouten of wat dan ook is gewoonlijk niet nodig. Als de askop zich uit het hout werkt, lijkt het mij heel belangrijk om eens goed naar de oorzaak te zoeken. Zoals Geert opmerkt is het geheel opvullen met epoxy van de ruimte buiten de vleugels een slechte oplossing. Je kunt niets meer nastellen.

Nadat ik mijn activiteiten in Moergestel beëindigd had, is de stalen band verwijderd en is een met glasvezel gewapende epoxy huls om de as gemaakt, waarbij ook epoxy in de as is gegoten. Daarna kwam de askop weer los en is het probleem zó groot geworden, dat de askop uiteindelijk vervangen is door een geheel ijzeren as.

Als de askop ruimte heeft in het hout, zou opvullen van die ruimte (dus alleen naast de vlakken van de vleugels) wel een optie kunnen zijn. Maar als de askop niet goed vastzit, is het beter om eerst goed uit te zoeken wat de oorzaak is. Als alles in de epoxy zit, kun je niets meer zien.

Tenslotte: de kast van de molen van Moergestel werd in 1992 vervangen. Toen de oude kast van de standerd werd genomen, bleek dat deze geen enkele sterkte meer had. Ik ben dankbaar dat de kast tijdens het draaien nooit uit elkaar is gevallen. Draaien was niet alleen onverantwoord, achteraf moet ik concluderen dat het levensgevaarlijk was!

Teksten op insteekoppen

Jacques Houët

Een mooi verhaal over de insteekassen van molens in het Peellands molennieuws. Ik zag een twijfeling in het verhaal over de aangegoten teksten. De verklaring voor dezelfde tekst op de diverse insteekoppen, maar soms op een andere plaats of zelfs helemaal geen tekst ligt in het volgende: de teksten bestonden uit separate plaatjes, die men steeds op een gietmodel schroefde als dat model in gebruik werd genomen. Voor alle

Twee insteekkopen met erin gegoten de naam van de maker: boven (Mercx Tilburg) en onder met de naam van de molenbouwer (Straver Almkerk) (foto's: molendatabase)

aanwezige modellen plaatjes maken was namelijk veel te duur.

De plaats waar die tekstplaatjes geschroefd werden, werd meestal niet voorgeschreven dus vandaar dat ze bij het gebruik van dezelfde gietstukken best op een andere plaats konden komen te zitten en wellicht ook wel eens vergeten werden.

Het aanbrengen van tekst en volgnummers wordt op dit moment nog steeds op die manier toegepast. Niet op het simpele gietwerk zoals putdeksels of wielnaven maar wel op grotere onderdelen, bijvoorbeeld onderdelen voor grote graafmachines of tractoren.

Het aanbrengen van bijvoorbeeld volgnummerplaatjes is nog steeds handwerk. Zelfs bij vormautomaten die ongeveer een volledige vormkastpaar per minuut maken,

staat iemand om steeds het nummer te wisselen.

Tegenwoordig is dit vooral om bij eventuele problemen later, de samenstelling van het gietijzer terug te kunnen vinden. Van elke gietpan wordt een monster getrokken en door een spectrometer geanalyseerd. Deze gegevens worden dan weer gekoppeld aan het gietstuk en het volgnummer.

Dikke en dunne lucht

Ton vinken

In de lucht om ons heen zitten moleculen. De moleculen in de lucht zijn zo klein en staan zo ver van elkaar af dat je ze niet ziet. Wanneer deze moleculen in beweging worden gezet ontstaat er een luchtstroom. De wind waardoor de molens kunnen draaien is een gigantische luchtstroom. Deze luchtstroom wordt in beweging gezet door een drukverschil. Luchtdeeltjes stromen van een hogedrukgebied naar een lagedrukgebied. Hoe groter het drukverschil tussen deze gebieden, hoe harder deze deeltjes stromen en hoe sterker de wind dus is.

Wanneer de luchtmoleculen langs het gevlucht stromen genereert de molen kracht. Hoe sneller de deeltjes langs het gevlucht stromen (dus hoe hoger de windsnelheid is) hoe meer lift (power) de molen genereert. Het vliegtuig waarmee je naar je tropische bestemming vliegt, werkt volgens precies hetzelfde principe.

De hoeveelheid luchtmoleculen die er in een bepaalde ruimte zitten noemen we de luchtdichtheid. Stel je eens even een afgesloten bak voor, in deze bak zit lucht. Wanneer je meer luchtmoleculen toevoegt aan deze bak, wordt de luchtdichtheid hoger. Je kunt je misschien wel voorstellen dat wanneer er bij eenzelfde windsnelheid meer moleculen in de lucht zitten, dat er meer moleculen langs je gevlucht stromen waardoor je meer druk hebt en dus power genereert. Kortom, wanneer je bij een windsnelheid van 20 knopen (5 Beaufort) gaat malen heeft het gevlucht bij een hogere luchtdichtheid meer kracht dan bij een lagere luchtdichtheid. Warmere lucht is ijler en bevat dus minder energie.

Wind met een hoge luchtdichtheid wordt ook wel dikke wind genoemd en wind met een lage luchtdichtheid dunne wind. De luchtdichtheid wordt beïnvloed door de temperatuur en de luchtdruk. Luchtdichtheid wordt uitgedrukt in kg/m^3 .

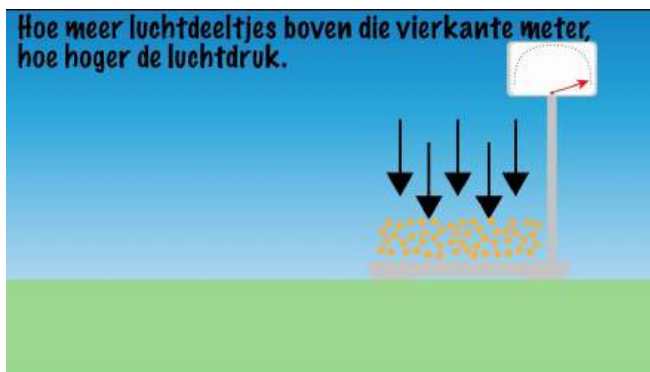
Luchtmoleculen zweven om ons heen. Tussen de moleculen zit een bepaalde afstand. De temperatuur heeft invloed op deze afstand. Hoe hoger de temperatuur, hoe groter de afstand tussen de luchtmoleculen. Dit houdt dus in dat wanneer de afstand tussen de moleculen groter is er minder moleculen in de ruimte zitten en de luchtdichtheid dus lager is.

We hebben even een paar berekeningen gemaakt. Stel de luchtdichtheid op de molen bij 10°C is $1,238 \text{ kg/m}^3$. Onder dezelfde omstandigheden zal de luchtdichtheid bij een temperatuur van 30°C nog maar $1,157 \text{ kg/m}^3$ zijn. De luchtdichtheid neemt dus met 6,5% af.

Stel: je gaat lekker op vakantie naar een tropische eiland. Je komt uit Nederland waar je gewend bent bij een temperatuur van ongeveer 10°C je molen te draaien. Wanneer jij op dit eiland met een zelfde molen zou staan op bij 30°C dan zal je molen 6,5% minder power hebben dan dat je gewend bent.

Ook de luchtdruk heeft effect op de luchtdichtheid. De luchtmoleculen hebben een gewicht, het is niet veel (1 liter lucht weegt 1,3 gram). Echter wanneer je de gehele dikte van de dampkring meetelt dan loopt dat toch best wel op. De luchtdruk wordt uitgedrukt in hectopascal (hPa). Het gewicht van al deze luchtdeeltjes boven ons drukt de luchtdeeltjes om ons heen dichter op elkaar. Kortom hoe hoger de luchtdruk hoe hoger de luchtdichtheid, en dat betekent weer meer vermogen voor je molen.

De luchtdruk kan door verschillende factoren worden beïnvloed. De factor die het meeste invloed heeft op de luchtdruk is hoogte. Hoe hoger je na-

melijk gaat hoe minder dik de atmosfeer is die op je drukt. Allemaal vrij logisch en dit houdt dus ook in dat hoe hoger je gaat, hoe lager de luchtdichtheid is. Voor de meeste mensen zal dit dus niet zoveel uitma-

ken want wanneer jij gewoon met je molen op zeeniveau staat dan zal de luchtdruk overal ongeveer rond de 1013 hPa zitten. Zou je nu met een zelfde molen in de bergen staan is dit wel handig om te weten. We hebben weer even de rekenmachine erbij gepakt. We houden in dit geval de temperatuur even gelijk. Stel jij gaat op zeeniveau bij 10°C draaien en er heerst een luchtdruk van 1013 hPa, dan zal de luchtdichtheid 1,238 kg/m³ zijn. Ga je nu bij 10°C malen in de bergen op 1600m hoogte dan zal de luchtdruk nog maar 840 hPa zijn en daarmee de luchtdichtheid 1,024 hPa. In dit geval neemt de luchtdichtheid bij een hoogteverschil van 1600 met 17% af. Je molen zal dus 17% minder power genereren dan je gewend bent.

Kortom dat er is wel degelijk verschil in soorten wind en 3 Beaufort hier of daar betekent dus niet het zelfde.

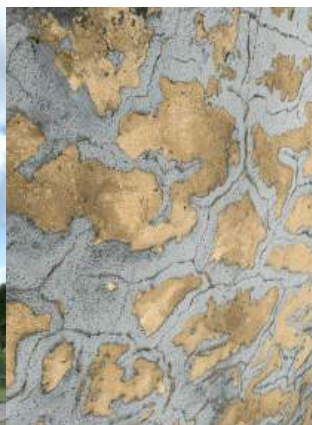

Op de bil

Renovatie van de Sint Victor

Hans Tuinhout, Rob van der Veeke

De Sint Victor bergkorenmolenaar aan de Leenderweg in Heeze, eigendom van de gemeente Heeze-Leende, is een rijksmonument uit 1852 waar Heeze trots op is. De molen is maalvaardig en wordt, uiteraard zodra de wind dat toelaat, gebruikt voor het malen van tarwe, rogge en spelt. De aan de molen verbonden molenwinkel wordt veelvuldig bezocht door actieve thuisbroodbakkers uit de regio. Tevens wordt er geleverd aan een aantal bakkers. Regelmatig komen bezoekers in de molen omhoog geklommen om iets te leren over de historie, de constructie en de werking van dit magistrale stukje erfgoed. De molen vormt een karakteristiek icoon langs een van de invalswegen richting de dorpskern van Heeze. Door vochtinwerking en afbladderen van de verflaag van de romp zag de molen er sinds 2020 echter zeer armoedig uit en vormde daarmee een doorn in het oog van menig Heezenaar.

In 2025 en 2026 zijn respectievelijk de romp en de belt (berg) van de molen grondig gerenoveerd. In twee delen worden deze werkzaamheden en de resultaten beschreven. Tevens zullen enkele details en (on)verwachte bijzonderheden die tijdens de werkzaamheden tevoorschijn kwamen getoond

*. Status van de romp begin 2025.
Links: aanzicht vanaf de Leenderweg. Rechts: detail van de romp op het "zwarte" gedeelte*

worden. Het huidige deel 1 gaat over de renovatie van de romp. Deel 2 behelst een ware soap over de geplande herstel -maar uiteindelijk onvermijdelijk gebleken complete heropbouw- van de belt. Als het werk aan de belt definitief afgerond is en deze weer toonbaar en begroeid is volgt een

*Links: Sint Victor ca. 1906. Rechts: in de 50-er jaren
(foto's uit het archief van Gerard Sturkenboom)*

verhaal daarover in een volgend nummer van het Peellands Molennieuws. De romp van de Sint Victor is door de jaren heen diverse keren markant van uiterlijk veranderd. Begin 20e eeuw was de molen nog helemaal wit, maar in de loop der jaren is de zuid-west kant voorzien van een teerlaag om de romp te beschermen tegen regen en vochtdoorslag. Volgens de

*Sint Victor tijdens en na de restauratie van 1984, deels ongestuct.
(foto's uit het archief van Gerard Sturkenboom)*

overleveringen was er op zonnige dagen daardoor altijd een hinderlijke carboleumgeur waar te nemen rond de molen. Tot in de 70-er jaren had de molen deze karakteristieke zwart-witte romp.

Nadat de gemeente Heeze de molen (of althans wat daar van over was, begin 80-er jaren had aangekocht is deze teerlaag verwijderd en is er voor gekozen de romp voor een groot deel ongestuct te laten.

Dit was bedoeld om de muur beter te laten ademen en daarmee het vochtgehalte in de muur en op de zolders boven de belt te verlagen.

Twintig jaar na de nipte redding door de gemeente was het alweer tijd voor een grondige renovatie.

Tijdens deze renovatie in 2005 is, naast de kaprenovatie, de romp grotendeels opnieuw gestuct met trascement en vervolgens, een jaar later, afgedekt met witte en zwarte latex verf. Dit zou de molen weer terug brengen naar de 'oorspronkelijke kleuren' van voor de grote restauratie van 1982-1984.

De insteek voor de keuze van deze vochtafsluitende (latex) lagen was wederom dat de binnenkant van de molen daarmee minder vochtig zou worden.

Het deels ongestuct laten (zoals boven beschreven) werkte toch niet als gehoopt.

Helaas bleek dit nieuwe plan van 2005 weer een misrekening, want reeds na enkele jaren begon de witte laag groen uit te slaan en bladderde de zwarte laag af. De aan de buitenkant afsluitende verflaag zorgde ervoor dat de muur in de molen toch nog steeds relatief vochtig bleef. Tevens bleek de hechting van de aangebrachte stuc laag en verf niet te accorderen met het metselwerk van de romp uit 1882. Met als resultaat de 'doorn in het oog' van de eerste foto's van dit artikel.

Sint Victor in 2010

(foto: archief Gerard Sturkenboom)

De romprenovatie van 2025: nadat de gemeente, mede dankzij een rijks-subsidie en een provinciale monumentensubsidie, voldoende budget opgebouwd had, kon worden besloten tot een grondige renovatie van zowel de romp als de belt.

Na het omsteigeren en inpakken van de molen in mei 2025 is er nogmaals uitgebreid overleg gepleegd tussen de gemeente, de hoofdaannemer/schilder (Heezenaar Jasper Vinck; schildersbedrijf Leo Baeten), de leverancier van de materialen (Keim Nederland b.v), de zandstralers en stucwerkkappers, monumentenzorg, molenadvies en natuurlijk onze molenaar en alleskunner Rob van der Veeke. Bij dit overleg is gekeken naar de samenstelling van het oude verf- en stucwerk, alsmede naar de loszit-

tende delen van de stuc laag. De gekozen leverancier van stucmortel en verf (Keim) heeft vervolgens monsters van de onderlaag genomen om de samenstelling van de stuc laag optimaal aan te kunnen laten sluiten bij de onderlaag, de bakstenen en het kalkhoudende cement van de bouw uit 1850 – 1852.

Op voorstel van de firma Keim werd besloten gebruik te maken van hun mortel en verf met minerale bindmiddelen, verfstoffen en pigmenten (Porosan-Trass-Cementputz afgewerkt met Royalan verf op een Silan primer). Volgens specificatie is deze laagcombinatie ruwweg 80 % waterafstotend maar dus ook 20 % ademend. Dit moest helpen om de muren aan de binnenzijde van de molen

Het inpakken van de molen en het bespreken van de strategie en de materiaalkeuze

minder vochtig te laten worden. Na bijna een jaar (juni 2026) was onze observatie dat dat inderdaad het geval lijkt te zijn.

Volgens het oorspronkelijke plan zou zo'n 25 tot 30 % van de stuc laag weggekappt moeten worden. Met behulp van zand- en waterstraling zouden de resterende verflagen verwijderd worden. Bij nadere inspectie met de steiger inmiddels rond de romp, bleek dat de stucwerkhechting op veel meer plekken in slechte staat was. Uiteindelijk is daarom plm. 70 % van het stucwerk verwijderd. Door de uitgebreide verwijdering van het stucwerk kwamen een aantal interessante historische details van de Sint Victor aan het licht

Diverse grote scheuren lijken terug te voeren tot de grote brand van december 1904. Volgens een krantenartikel uit die tijd restte na de brand slechts de stenen romp van de molen. In dat artikel wordt vermeld dat het vuur mede werd opgestookt door een flinke voorraad schors en granen die in de molen opgeslagen lagen. Door de enorme hitte is de muur, die ter plekke nog bijna een meter dik is, kennelijk dusdanig onder spanning komen te staan dat er grote scheuren ontstonden. Deze scheuren zijn bij

Onthullingen na verwijdering van stucwerk. Links: scheuren van de brand uit 1904. Midden: Resten van een granaatinslag van september 1944. Rechts: de overgang naar een andere steensoort op 8 m hoogte boven de belt.

de spoedige herbouw hersteld en dichtgesmeerd en bij de latere renovaties deels gecamoufleerd door stuclagen.

Het is tevens bekend dat tijdens de bevrijding van de tweede wereldoorlog door de Canadezen in september 1944, komende uit de richting van Valkenswaard op de molen geschoten is omdat zij verwachtten dat in de molen een Duitse observatiepost gevestigd was. Op diverse plekken kwamen we in de vrij gekapte muur plekken tegen waar het verstoorde metselverband suggereert dat dit een dergelijke herinnering aan de bevrijding is. Overigens zaten er destijds, voor zover bekend, geen Duitse militairen in de molen maar schuilden er wel een aantal burgers die zich veilig achtten achter de dikke muren en de belt. Voor zover wij weten, zijn er in de molen geen gewonden gevallen door deze beschietingen.

Tenslotte (her)vonden we op een hoogte van ongeveer 8 m boven de belt een duidelijke overgang in het metselverband en steensoort. Gerard Sturkenboom heeft daar eerder over geschreven in een artikel voor de heemkundekring Heeze-Leende-Zesgehuchten . Sturkenboom betoogt dat dit

hoogstwaarschijnlijk ook een gevolg is van de brand uit 1904. De bovenkant van de molen (een effectieve schoorsteen) was zo heet geworden, dat de (veldbrand) stenen en het (tras) metselwerk dusdanig beschadigd en losgekomen waren zodat de bovenste rand van de romp compleet vervangen moesten worden. Dit is destijds kennelijk gedaan met nieuwe (waalformaat) stenen.

De stukadoors konden in de hete junimaand van 2025 aan de slag. Om

Het nieuwe stucwerk, nog niet helemaal droog.

dat hier en daar diepe gaten in het metselwerk zaten, terwijl ook delen van het stucwerk waren blijven zitten, is het geheel een creatief plakwerk van stuclagen geworden. De stukadoors hadden er echter plezier in om de originele vorm van de molen zo goed mogelijk te herstellen. Door de verschillende onderlagen is de romp uiteindelijk geen synthetische gladde kegel geworden, maar heeft hij de indruk van een oud gebouw, een monument dat veel doorstaan heeft, behouden.

Tijdens deze fase kreeg de Sint Victor bezoek van een honderdtal Heezer schoolkinderen van de Dirk Hezius-school, de school waar de kinderen van de hoofdaannemer op zitten. In het kader van 'mijn papa is...' mochten ze in de molen omhoog klimmen, kregen ze wat uitleg over de molen en mochten ze met echte bouwhelmen op de werkzaamheden bekijken en een rondje over de ingepakte belt lopen

Nog net voor de bouwvakvakantie van 2025 kon begonnen worden met het schilderen van de ramen, de hoofdepoort en de deuren naar de belt.

Hoog bezoek op de Sint Victor

De schilders aan de slag

De bouwvakvakantie kwam goed van pas om de stuclagen volgens de specificatie minimaal 28 dagen te laten drogen. Daarna werden eerst de rood-gele en blauwe biezen onder de kap geschilderd. Nadat de romp in de primer

gezet was, werden de witte en zwarte delen beiden twee keer met Roy-alan gerold. Met grote precisie werden de scheidingen tussen de karakteristieke zwarte en witte delen weer in ere hersteld. Het witte gedeelte omvat ruwweg een derde deel van de romp. De zwarte laag is in feite heel donker grijs, zijnde de donkerste kleur die met de minerale kleurstoffen van dit type verf te maken is. Volgens de fabrikant zou het verschil met

Een kans om mee te nemen toen de steiger er toch stond

een echte zwarte verf van een afstand niet of nauwelijks opvallen. Uiteraard hangt de perceptie van de zwartheid ook af van het omgevingslicht. .

Tevens hebben we deze kans aangegrepen om de enigszins verweerde hardboard rand om het Engels kruiwerk te vervangen door een van watervast multiplex en deze meteen mee te laten schilderen. Met de steiger op zijn plek was dit een relatief eenvoudige klus (voor Rob)

en relatief weinig meerwerk voor de schilders. Nu kan deze rand zeker weer meer dan 20 jaar mee.

Het kruiwerk van de Sint Victor bevindt zich al zo lang als wij op kleurenfoto's terug kunnen vinden op een rood geschilderde bakstenen rand. De bovenste rand van de gestucte romp daaronder was voorzien van een

gele rand. Na het afstralen van de verf bleek echter dat er onder de gele rand ooit nog een blauwe verflaag gezeten heeft. Bij nadere inspectie bleek deze blauwe verf alleen terug te vinden boven het witte gedeelte van de romp. De reden, betekenis, of waarde van deze blauwe bies is niet duidelijk. Speculatief zou men kunnen veronderstellen dat dit een klein rood-wit-blauw steekje onder water was naar de bezetters tijdens de tweede wereldoorlog.

Het leek ons mooi om deze renovatie van 2025 een memorabel accent te geven door de blauwe bies boven het witte gedeelte van de romp in ere te herstellen. De kleur is identiek gekozen aan die van de blauwe bies op de baard.

De onthulling van de molen werd met spanning tegemoet gezien, maar het resultaat mag er zijn.

Mooi werk. Strakke lijnen en glad, maar niet te glad; het blijft een monument.

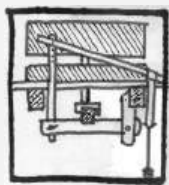
Ook de poort, deuren en ramen zijn opnieuw geschilderd

Zoals boven beschreven, is het resultaat glad, maar niet te glad. Donker grijs blijkt, afhankelijk van het omgevingslicht, veel verschillende indrukken te geven. Met de deuren weer opgefrist in de oorspronkelijke geel en groene kleuren en de raamkozijnen weer wit, staat de Sint Victor, een van de symbolen van Heeze, er weer mooi bij.

In totaal is de molen zo'n 16 weken ingepakt geweest. Gelukkig heeft Rob regelmatig op de Leonardusmolen in Maasbracht kunnen malen (met steun van het molenaarsteam aldaar), waarvoor hartelijk dank! Daardoor konden we onze klanten in die periode blijven voorzien van versgemalen tarwe-, rogge- en speltmeel.

Precies op tijd voor de voor Heeze zo belangrijke Brabantse Dag stond de Sint Victor er weer prachtig bij.

Fotografie: Hans Tuinhout en waar vermeld geput uit het archief van Gerard Sturkenboom

Uitgelicht

Een lintje voor onze voorzitter

Redactie

Op 24 april jongstleden werd de voorzitter van de Peellandse Molenstichting, Marc van Deursen, benoemd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau.

Burgemeester Dalia Blok van de gemeente Someren hield een toespraak ter gelegenheid van uitreiking van deze onderscheiding. In deze toespraak kwamen diverse verdiensten van Marc op allerlei gebied aan de orde. Hierbij citeren we het gedeelte uit deze toespraak over de activiteiten van Marc van Deursen met betrekking tot de molens.

'Zo'n vijftig jaar geleden werd uw vader vrijwillig molenaar op de molen aan de Kerkstraat. U was

een jaar of 15 en werd al snel zijn knechtje. De molen heeft al jong uw hart gestolen. In 1979 werd de molen omgedoopt tot De Victor, genoemd naar Sint-Victor, de beschermheilige van de molenaars. Na het overlijden van uw vader in 1987 haalde u het molenaarsdiploma en werd de nieuwe vrijwillige molenaar van De Victor. Met heel uw hart zorgt u tot op de dag van

Het zojuist benoemde Lid in de Orde van Oranje-Nassau met rechts naast hem zijn echtgenote en burgemeester Blok.

vandaag voor dit mooie culturele erfgoed in onze gemeente.
U laat de molen vrijwel wekelijks draaien. Er wordt gemalen en dankzij uw inzet blijft het prachtige monument in optimale staat. U onderhoudt contact met de monumentenwacht en de molenmaker, doet zelf klein onderhoud en zorgt dat het rond de molen allemaal spic en span is. Vol overgave geeft u rondleidingen aan bezoekers - zowel spontaan als op afspraak.
U heeft ook al heel wat stagiaires van het Varendonck College verwelkomd op de molen. Onder uw deskundige en betrokken begeleiding beleefden ze plezier aan hun maatschappelijke stage. Voor veel leerlingen een eerste kennismaking met vrijwilligerswerk en cultureel erfgoed. Met uw inspirerende aanpak gaf u een inkijkje in de waarde van historische monumenten, ambachtelijk vakmanschap en het belang van maatschappelijke inzet. Enthousiast en gastvrij zorgt u dat leerlingen zich welkom voelen en een waardevolle ervaring opdoen. U plant als het ware het zaadje voor de toekomstige vrijwilligers van de samenleving. Om de toekomst van De Victor veilig te stellen leidt u ook nieuwe molenaars op. Het belang daarvan is groot, want zonder molenaars draaien de wieken niet. Sinds uw start als molenaar in 1979 bent u ook betrokken bij de Peellandse Molenstichting. In 1994 werd u voorzitter en dat bent u dus al ruim dertig jaar. U vertegenwoordigt de stichting waar nodig en zet zich actief in, bijvoorbeeld bij de biotoopproblemen waar molens steeds vaker mee te maken krijgen. Uw bestuurlijke betrokkenheid is van grote waarde voor het behoud van molens in de regio'.
Zijne Majesteit de Koning heeft besloten u te benoemen tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau.

Daar bij die molen . . .

Lespakket 'Zo Gaat De Molen'

Jan Tielemans

Sinds 2015 worden alle groepen 6 van de acht Laarbeekse basisscholen elk jaar uitgenodigd voor een bezoek aan molen de Leest in Lieshout. Niet zomaar een bezoek om te zien wat een molen is, hoe die werkt en wat een molenaar allemaal doet; het bezoek is onderdeel van een programma dat al op school begint en na afloop van het bezoek aan de molen ook weer op school wordt afgerond.

De basis van dit programma is het pakket 'Zo gaat de molen' van de Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Brabant.

Een van de activiteiten van deze stichting is het maken van lespakketten voor het basis- en vervolgonderwijs. Het pakket 'Zo gaat de molen' is gemaakt voor groep 6 van het basisonderwijs en past volledig binnen kerndoel 56 van het basisonderwijs. Dit kerndoel gaat over cultureel erfgoed: 'Dingen uit het verleden die we de moeite waard vinden om te bewaren'. Het programma heeft drie delen: het eerste deel start op de school met een voorleesverhaal, daarna werken de kinderen aan een achttal opdrachtkaarten waarin o.a. taal, techniek, rekenen en energie aan de orde komen, allemaal gebaseerd op zaken van de molen. Vervolgens wordt de molen bezocht, daar zijn na een algemene introductie over de molen drie

onderdelen: een rondleiding, een zoektocht met een fotokaart en een aantal spelletjes. Deze 3-deling komt uit de praktijk, de meeste klassen hebben ongeveer 30 leerlingen, teveel om met zijn allen de molen te bekijken, zeker de kapzolder. Met 3 groepjes van max. 10 kinderen is dat goed te doen, een groep krijgt de rondleiding, de tweede is met de fotokaart aan het werk en

*Het lespakket uitgebracht door de Stichting
Cultureel Erfgoed Noord-Brabant
'Zo Gaat De Molen'.*

de derde doet de spelletjes: zaklopen door een hindernisbaan en met een lepel graan overbrengen over dezelfde hindernisbaan. De groepen rouleren, zodat alle kinderen alles hebben meegemaakt. De ervaring leert dat je voor een groep van deze omvang 2 uur nodig hebt, voor een kleinere klas met 2 groepjes van 10 kinderen is dat 1,5 uur. Bij deze activiteiten helpen de ouders, die als begeleider meekomen om het allemaal mogelijk te maken.

In 2014 zijn alle basisscholen in Laarbeek voor de eerste keer hiervoor benaderd, met uitsluitend positieve reacties, sindsdien komen elk jaar bijna alle scholen naar de molen. De eerste jaren was het nog actief de leerkrachten benaderen, nu volstaat het om een mail met uitnodiging en beschikbare data te sturen, dat gebeurt begin maart, het bezoek aan de molen is in april-mei.

Soms wordt er door een school een jaar overgeslagen omdat er dan combinatie-klassen zijn en twee jaar achter elkaar niet werkt. Elk jaar hebben we rond de 200 kinderen op bezoek, die voor het bezoek niet wisten wat het zou worden en na afloop allemaal enthousiast zijn.

Het mooie is dat het pakket gratis is te downloaden bij de stichting Cultureel Erfgoed Noord-Brabant via: <https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/page/15202/bestanden-zo-gaat-de-molen>

Heb je eventueel vragen over hoe dit aan te pakken, dan kun je me bellen, Jan Tielemans, 0651815316.

advertentie

wakker
zeilmakers sinds 1933

**Gerennommeerd
adres voor
molenzeilen**

Uitvoerbaar in copes,
polyester en katoen.

Diverse mogelijkheden in
kleuren en touwwerk.

Zeilmakerij D. Wakker BV Ind. terrein 'Nieuwe Waterweg' Scheldeweg 7, 3144 ES Maassluis
Telefoon 010 591 22 88 | E-mail info@wakker.nl | www.wakker.nl

Excursie Peellandse Molenstichting 23-06-2-26

Arnoud Martens

Op zaterdag 23 juni zijn met elf molenliefhebbers op bezoek geweest bij drie molens. Degene die er niet bij is geweest, heeft wel wat gemist, daarom dit klein verslagje. Het kleine aantal deelnemers heeft het bestuur doen besluiten om met eigen vervoer te rijden. Het weer was bijzonder warm en in de voormiddag was er weinig wind, maar later op de dag trok de wind iets aan.

De eerste molen die we bezochten was 'De Pelikaan' in Den Dungen. Deze molen is in particulier bezit en heeft dringend wat onderhoud nodig. Maar zoals in veel gevallen, zijn ook bij deze molen te weinig handen om te doen wat nodig is om de molen draai- en maalvaardig te houden. De molen heeft er wel een goed lopende bakkerij bij, die tijdens ons hele bezoek vol stond met geduldig wachtende klanten. Dit was volgens de klanten daar elke zaterdag het geval.

We moesten via de winkel, naar de meelzolder toe, waar Jo van Heel ons welkom heette op de Pelikaan. Jo draait helemaal alleen op de molen en

*De Vlietmolen in Lexmond
(foto: Molendatabase)*

daarom wordt er alleen het hoogst noodzakelijke gedaan. Heel veel draait de molen helaas dan ook niet.

Wat opviel bij deze belt-molen was dat de belt, door ruimte gebrek, niet volledig rondom de molen lag. Waar geen ruimte is voor de belt, is een houten vlonder gelegd, het is dus eigenlijk een beltmolen met een kleine stelling.

De Pelikaan is een ronde stenen beltmolen met een

belthoogte van 4,80 meter. Verder heeft hij een van Busselsysteem met neusremkleppen op beide roeden. Hij is ingericht met een koppel 17der kunststenen, een reguleur, een mengketel en een sleepluiwerk. Op de begane grond bevindt zich nog een koppel maalstenen, aangedreven door een Blackstone dieselmotor (1926).

Na het bezoek aan de Pelikaan reden door ons mooi Brabant naar de Vlietmolen, een wipmolen, in Lexmond. Daar werden we gastvrij ontvan-

gen door molenaar Thijs van Hoof en zijn vrouw. De meegebrachte koffie, thee en vlaai werden daar op een terrasje met mooi uitzicht over de polder genuttigd.

Thijs, die oorspronkelijk uit Mariahout komt, liet ons zijn fraaie wipmolen, zien die na een brand in 1997, zeer netjes is hersteld zien. De molenaar woont in de molen en heeft vanuit zijn woonkamertje een mooi zicht op de aandrijving van het scheprad in de molen.

De molen is draaivaardig en wordt zelfs ook nog ingezet om de polder te bemalen. Thijs heeft veel foto's van de molen en vertelt met passie over zijn molen. Een zeer fraaie molen die het bezoek zeker waard was, al moesten sommige er een blokje voor om rijden. De molen ligt namelijk

*De stellingmolen in Montfoort
(foto: Molendatabase)*

aan een lang en voor auto's bijna niet te bereiken pad tussen de polders.

Op deze molen is nooit een wiekverbetering toegepast. Het halslager bestaat uit een bronzen schaal in een houten blok. Verder heeft de molen een Vlaamse vang, bestaande uit vier scharnierende vangstukken. De vang is uitgevoerd met een zogenaamde evenaar.

Het open, ijzeren scheprad heeft een diameter van 5,62 m. en is 0,41 m. breed.

Na een aangename lunchpauze in het mooie Montfoort wandelden we naar 'De Valk'. Deze molen is, zeker in vergelijking met de vorige molen, een zeer grote molen met drie steen koppels.

Op deze molen draaien maar

liefst zeven molenaars, die ook nog elk op een andere molen draaien en twee mio's. Onder in de molen is een zeer uitgebreide winkel met zeer veel soorten meel en mixen, ook deze wordt door vrijwilligers gerund. Het bijzonder aan deze molen is dat deze ook een koppel pelstenen heeft, die ook maalvaardig zijn. Ze worden wel zeer weinig gebruikt i.v.m. de stofontwikkeling. Het bijzondere aan dit koppel pelstenen is, dat ze niet zoals gewoonlijk het geval is, verzonken in de zoldervloer liggen, maar op de vloer tussen een vierkant van dikke, gestapelde balken. (Nodig in ge-

val een steen breekt tijdens het pellen en de brokstukken door de molen heen zouden kunnen vliegen).

Op een van de zolders op de molen, was een complete gereedschapskist aanwezig van een oude molenmaker, geschonken door een van de erven. Ook deze molen was het bezoek meer dan waard.

De Valk is een achtkantige stellingmolen met een Oud-Hollands gevlucht, een Vlaamse vang met scharnierende vangstukken. In de molen liggen twee koppels 16der blauwe stenen en een koppel 15der flintstenen en een koppel pelstenen (alle maalvaardig). Verder heeft de molen een sleepluiwerk en nog een elektrisch aangedreven koppel kunststenen, een elektrische buil, een graanreiniger en een mengketel. Een zeer goed uitgeruste molen dus.

Na het nuttigen van een drankje en gezellig na praten op het terras, vertrokken we weer naar het Brabantse land. Degene die niet er bij was, heeft heel wat gemist. Dank aan Jan, die deze prachtige excursie heeft georganiseerd.

advertentie

Adriaens

Molenbouw

Weert bv

SINDS 1880

Oudesteeg 1c • 6002 SG Weert
T: 0031(0)495 531064 • E: info@adriaensmolenbouw.nl

Wind & Watermolens • Traditionele houtconstructies
Eikenhouten bijgebouwen • Terrasoverkappingen

www.adriaensmolenbouw.nl

Vraag aan de redactie

Arnoud Martens

Tijdens onze vakantie in België, kwamen we de molen van Hondzocht tegen. De molen is gelegen in Waals Brabant. Het het vroegere woonhuis van de molenaarsfamilie en het vlakbij liggende café daarentegen liggen in Vlaams Brabant. De molen zelf ligt dus maar net over de taal grens.

De naam van de molen is Moulin d'Hondzocht, Molen van Hondzocht. Hij ligt aan de Edingsesteenweg in Hondzocht. Hij was in gebruik als korenmolen en dateert van 1775.

Een zeer opvallend kenmerk is zijn 'ajuinvormige' kap met een behoorlijk grote oversteek.

Het bijzondere aan deze molen is dat de belt is afgegraven en vervangen door een aanbouw om de molen, met een beloopbaar dak. Maar wat het meest opvalt is de grote dakoverstek. Heeft iemand hier een antwoord op de vraag waar deze enorme overstek voor dient?

Antwoord van de redactie: de officiële naam van deze molen is

*Het oude type kruitwerk met uitbouw op de molen
Ter Zeven Wegen in Denderwindeke.
(foto: wikipedia)*

*'Molen ter Zeven Wegen'
en soms werd er ook wel
eens 'ter Zeven Weeën'
vermeld, naar de devotie*

voor O.L.V. van Zeven Weeën.) De zogenaamde 'ajuinkap met oversteek' zit op een molen met een bijzonder oud type kruitwerk, de molen heeft namelijk een zetelkruitwerk. De kap is dus een zogenaamde 'zetelkap' en draait rondom een zetel. In België en Noord-Frankrijk zijn nog enkele van deze zetelkruiters te vinden. Het is niet helemaal duidelijk wat de functie geweest kan zijn van dat 'balkon' aan de staartzijde. Een van de veronderstellingen luidt, dat deze overstek moest zorgen voor een betere ge-

wichtsverdeling op de zetel, als tegengewicht voor het gevlucht aan de andere zijde van de kap.

In 1815 zou deze molen als uitkijkpost gediend hebben voor prins Frederik van Oranje. De prins wachtte toen in Hondzocht met duizenden soldaten af of ze mee zouden gaan vechten tegen Napoleon. Wellicht heeft de prins toen dankbaar gebruik gemaakt van het uitzicht vanaf de zetelkap. De constructie van dit oude type kruiwerk met uitbouw is onder andere ook nog te vinden op de molen Ter Zeven Wegen in Denderwindeke, Ninove, Oost-Vlaanderen.

advertentie

WIEKENMAKERIJ
VAAGS
AALTEN
ONTWERP & PRODUCTIE

lassen & klinken	roeden & wieksystemen
uniek & nauwkeurig	gecertificeerd & zeker

www.wiekenmakerij.nl

Uit de pers

Holten's molen

Holten's molen is als enige Brabantse molen genomineerd voor de Vriendenloterij Molenprijs. Dit is één van de grootste publieksprijzen van Nederland en stelt een molen in staat een langgekoesterde wens in vervulling te laten gaan. Holten's molen in Deurne is dit jaar als een van de vijf molens in Nederland genomineerd voor deze unieke prijs van € 50.000

Holten's molen is vrij uniek, want het is de enige molen in West-Europa die actief werkt als korenmolen, olieslagerij en houtzagerij. Elke week zijn er, omdat het een productiemolen is, veel vrijwilligers en molenaars aan het werk.

Omdat het behoud van cultureel erfgoed de laatste jaren meer in de belangstelling staat komen er de laatste jaren steeds meer groepen en veel schoolklassen op de molen. Er is eigenlijk te weinig ruimte op deze unieke

Een impressie van de mobiele ruimte met voortent, getekend door Charles deTheije

molen om al deze bezoekers goed te kunnen ontvangen. Daarom is het idee ontstaan om een mobiel educatief beleefatelier te gaan ontwikkelen.

Mobiel educatief beleefatelier

Deze mobiele ruimte op wielen kan uitgebreid met voortent een klein bezoekerscentrum vormen zodat de gasten beter kunnen worden ontvangen. Educatief materiaal

kan er worden opgeslagen en met de modellen kunnen er demonstraties gegeven worden van koren malen, hout zagen en olie slaan. Ook kan men tijdens evenementen de pannenkoeken proeven van het pannenkoekenmeel dat op de molen is gemalen.

Dit mobiel beleefatelier kan ook worden ingezet bij evenementen en scholen om nieuwe generaties te enthousiasmeren voor het cultureel erfgoed van de molen. Het bestaande lesmateriaal voor jonge kinderen "Muis Jan op de molen" komt er nog beter tot zijn recht en zal worden uitgebreid met

lesmateriaal voor oudere scholieren met als thema techniek op de molen geïnspireerd op Leonardo Da Vinci. Het uitgangspunt van dit mobiele beleeftelief is zelf alles van de molen ontdekken. Cultureel erfgoed wordt iets om te ervaren. Samen bouwen en leren, proeven, ruiken, zien, horen en voelen.

Nominatie molenprijs 2026

Dit plan is positief ontvangen bij de jury van de Vriendenloterij Molenprijs en vandaar de nominatie als een van de vijf deelnemers voor deze bijzondere prijs.

Winnen is afhankelijk van het aantal stemmen dat er wordt uitgebracht.

Wij hopen op jullie steun zodat wij onze droom kunnen verwezenlijken. U kunt stemmen op Holten's molen op de site van Hollandse molen, molenprijs 2026. Stemmen kan vanaf 9 september tot en met 5 oktober 2026.

Vlierdense molen Johanna-Elisabeth verkozen tot Brabants mooiste

De molen Johanna-Elisabeth in Vlierden is door de provincie officieel uitgeroepen tot Brabants mooiste molen. Bij een verkiezing gingen de meeste stemmen naar dit in 1844 gebouwde rijksmonument. Molenaar Hans Keijzers weet wel waarom de Vlierdense molen zo speciaal is: 'Hij heeft een flesvorm en dat is heel zeldzaam'. Oorspronkelijk was de molen een grondzeiler, maar in 1890 werd de romp ongeveer twee meter hoger opgemetseld. De molen kreeg hiermee deze zeldzame flesvorm.

Er zijn maar twee van dit soort molens in Nederland. De andere staat in Leiden. Dat de provincie juist de molen in Vlierden heeft gekozen, heeft met de ligging te maken, denkt Hans: 'Veel andere molens staan helemaal ingebouwd tussen andere gebouwen en de Johanna-Elisabeth staat juist helemaal vrij. Hierdoor kun je hem al van veraf goed zien staan en van alle kanten bekijken. Wat mij betreft is het zelfs de mooiste molen van de hele wereld.'

De Vlierdense bezienswaardigheid wordt niet alleen door mensen uit Nederland gewaardeerd, want ook toeristen uit landen als Canada, Turkije, Portugal en Schotland komen er een kijkje nemen.

Onlangs kreeg hij zelfs een verzoek voor een interview van het Franse dagblad Le Parisien. Hans dacht eerst dat het spam was, maar het bleek echt om een email te gaan van die krant. Binnenkort verschijnt er een speciaal katern van Le Parisien, waar dus ook de Vlierdense molen in prijkt.

Door de jaren heen hebben verschillende mensen de Johanna-Elisabeth draaiende gehouden. Jan van Hombergh liet de huidige molen in 1844 bouwen en verkocht deze in 1852 voor 5.000 gulden aan Hendrina Peeters-van der Paren uit Veldhoven. Die gaf in 1856 aan Van Hombergh opdracht om de windmolen publiekelijk te koop aan te bieden, maar er bleek onvoldoende interesse. Van Hombergh was inmiddels molenaar en olieslager in Liessel en werd daarnaast op 7 januari 1857 opnieuw eigenaar van de Vlierdense molen. Hij kocht deze voor 3.000 gulden bij een onderhandse verkoop. Op 1 april 1868 verkocht hij de molen met het molenhuis weer aan de Meijelse landmeter Willem Janssen voor 3.400 gulden. De Astense timmermanszoon Jan van Deursen kocht de molen in 1909 en ging hem zelf bemalen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de molen gebruikt om houtblokjes te zagen die in houtgasgeneratoren werden gebruikt. Bij de bevrijding in de septemberdagen van 1944 liep de molen veel schade op. Er ontstonden grote gaten in de romp, terwijl een buitenroede naar beneden stortte. Met drie wieken kon molenaar Jan van Deursen niet malen, maar gelukkig duurde de reparatie niet al te lang. Wel moest zoon Louw enige tijd met twee wieken malen, want de bakkers hadden toch gewoon meel nodig. In 1950 stopte het maalbedrijf en raakte de molen in verval. De Johanna-Elisabeth werd gekocht door de gemeente Deurne en in 1972 gerestaureerd. De molen kreeg toen de naam 'Johanna Elisabeth', de voornamen van Els Coppens-Van de Rijt. Zij is de weduwe van beeldhouwer Joep Coppens, die jarenlang actief was als vrijwillig molenaar op deze molen.

*De flesvormigé Johanna-Elisabeth draaiend met 4 volle zeilen
(foto: Stichting Levende Molens)*

advertentie

BEIJK
VAKMANSCHAP SINDS 1946

EXPERTS IN

- ✓ Bouw, onderhoud & restauratie wind- en watermolens
- ✓ Restauratie & onderhoud monumentale panden en objecten
- ✓ Restauratie en bouw van allerlei soorten houtconstructies
- ✓ Ambachtelijke staalconstructies en aandrijvingen

Bekijk onze website www.beijkbv.nl voor meer informatie en projecten.

advertentie

 MvLgroep
behoud van hout en steen

Michel & Michon van Lierop

Mijlstraat 39b
5281 LJ
Boxtel
0411 632 647
www.mvlgroep.nl

Peellandse Molenstichting

Bestuur:

Voorzitter: Marc van Deursen, Kerkstraat 33, 5711GT Someren, 0493-495421
Secretaris: JanTielemans, Schutsstraat 22, 5737EW Lieshout, 06 51815 316
Penningmeester: Eugène van Sas, 't Peppelplantsoen 11, 5702DS Helmond, 0682958868
Leden: Hans Kalkhoven, Argostraat 48, 5631JZ Eindhoven, 06 13587634
Mari van Dijk, Lek 58, 5751LT Deurne, 06 13543865
Arnoud Martens, Vaarselstraat 25a, 5711RB, Someren, 0615536296
Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721BB Asten, 0616716543

Molenkalender 2026:

Brabants / Vlaamse contactdag: zaterdag 3 oktober
Peellandse Molendag: zondag 4 oktober

Meer over molens en mulders in Peelland:

www.peellandsemolenstichting.nl

